

**ПРОГРАМА РОЗВИТКУ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

«ВПЕВНЕНИЙ СТАРТ»
(для дітей 5-ти річного віку)

*«Для всіх дорослих,
причетних до розвитку,
виховання і навчання дітей»*

Дошкільний вік - значний період дитинства. У порівнянні з періодом раннього віку соціальні та духовні потреби дитини різко посилюються. Підсумок розвитку дітей дошкільного віку - сформована готовність їх до життя, до навчання в школі.

В результаті численних психолого-педагогічних досліджень, що проводилися в нашій країні і за кордоном, було встановлено, що успіх шкільного навчання багато в чому визначається своєчасним і повноцінним розвитком дитини-дошкільника за трьома напрямками, взаємопов'язаними між собою. А саме: соціально-особистісного, пізнавального та естетичного.

Відомі вітчизняні психологи вважали, що соціальне середовище є джерелом психічного розвитку дитини, а всі вищі психічні функції (а значить, довільні, усвідомлювані) спочатку виникають у формі колективних відносин між дитиною та іншими людьми, а потім стають індивідуальними функціями самої дитини. Так з'являється мова, довільна пам'ять, довільна увага, логічне мислення, самооцінка. Тільки через іншу людину, разом з ним дитина може вросли в культуру й пізнати самого себе.

Сім'я - перша соціальна спільність, яка закладає основи особистісних якостей дитини. У сім'ї вона набуває початковий досвід спілкування. Тут у неї виникає відчуття довіри до навколишнього світу, до близьких людей, а вже на цьому ґрунті з'являються цікавість, допитливість, пізнавальна активність і багато інших особистісних якостей.

З надходженням в дитячий садок сфера соціального життя дитини розширюється. У неї включаються нові люди, дорослі і діти, яких вона раніше не знала і які становлять іншу спільність, ніж родина. Виникає необхідність враховувати особливості людей, з якими доводиться спілкуватися, застосовувати різну стратегію поведінки.

Таким чином, з приходом дитини в дитячий садок її спілкування ускладнюється, стає різноманітним. А це, у свою чергу, означає новий, більш високий рівень соціального розвитку.

Спілкуючись з педагогами та іншими працівниками дитячого садка, дитина вчиться визнавати авторитети, слідувати заданим нормам поведінки, зразкам діяльності. Спілкування з однолітками дозволяє дітям будувати відносини на рівних, що надає соціальним контактам невимушений, творчий характер. Вони вільно, у співпраці з рівними собі застосовують зразки поведінки і способи діяльності, демонстровані дорослими. І в цьому процесі «чужі» для дитини норми відносин, що задаються авторитетним дорослим, стають «своїми», застосовуваними в соціальному житті з однолітками.

Вчені встановили, що найефективнішою діяльністю для такого входження в світ інших людей є гра. Головна перевага гри полягає в тому, що дитина є її учасником, героєм її сюжетів. У грі вона набуває досвіду широкої соціальної орієнтації з позиції її учасника.

У грі дитина обживає світ дорослих зсередини, наповнюючи його емоціями і значущими для себе ролями і сюжетами. Тільки бажання стати дорослим робить його здатним до навчальної діяльності. Саме тому гра є провідним видом діяльності дитини. Адже, саме гра, дозволяючи дитині самовиразитися, самореалізуватися, тим самим сприяє становленню вищої «Я».

Сюжетна гра дітей старшого дошкільного віку відрізняється своєю спрямованістю на громадські сторони життя, на особистісні якості людей, ролі яких виконуються. Психологи помітили, що у старших дошкільників правило стає центром гри. Вони здатні діяти за правилом. При цьому, використовуючи договір з партнерами для створення нових правил, дошкільнята починають усвідомлювати їх умовність.

Підвищення рівня довільності дитини, її уяви, досягнення умовності правил у грі дозволяють підняти сюжетну гру на новий щабель. Діти придумують фантастичні історії та сюжети для ігор. Роль підпорядковується правилу, прийнятому в ході гри, домовленості з партнерами. Спочатку ігрова поведінка дитини визначається взятою на себе роллю, а потім - правилами. Вони стають центром гри, ядром ролі, і це важливо як для розвитку, так і для підготовки дітей до навчання в школі, яке вимагає від дітей виконання певних правил, яким має бути підпорядкована вся їх поведінка: робити не те, що тобі в даний момент хочеться, а те, що продиктовано правилами шкільного життя, вчителем і т. п.

Формування довільності психічних процесів, так само як і інших умінь і навичок, потребує практики. Тільки в результаті управління своєю поведінкою і психічними процесами дитина придбає відповідний досвід і зможе самостійно ставити перед собою нові цілі, завдання, що стосуються його поведінки («не буду цього робити» і т. п.) або оволодіння знаннями, вміннями та навичками («хочу навчитися рахувати до мільйона» і т. п.).

Якщо батьки і педагоги не будуть враховувати цих змін, здійснювати правильне керівництво поведінкою і діяльністю дітей, то збиток, нанесений

їх психічному розвитку, може призвести до тяжких наслідків у розвитку особистості в цілому і негативно позначитися при навчанні в школі.

Дитині, яка не оволоділа власною довільною поведінкою, буде важко стримувати себе на уроці, не розмовляти з сусідом, не відволікатися при поясненні вчителя, робити записи в зошиті певним чином, приступати до виконання домашніх завдань в певний час і т. д. Щоб у майбутньому уникнути труднощів, саме зараз, на етапі появи і становлення довільності, треба серйозно зайнятися цим питанням як у дитячому садку, так і вдома.

Психологи вважають, що найбільший ефект приносять спеціальні вправи, з якими батьків дітей, які виховуються за даною програмою, познайомлять вихователі. А для того щоб діти і батьки були зацікавлені у їх виконанні, ми рекомендуємо педагогам регулярно підводити підсумки цієї роботи у вигляді веселих конкурсів.

Одним з найважливіших змін в особистості дитини від 5 до 6 років є його уявлення про себе: який він насправді («Я» реальне) і яким він хотів би чи не хотів себе бачити («Я» потенційне). Ці уявлення дітей про самих себе складаються під впливом оточуючих їх дорослих і однолітків. Тому батькам і педагогам дуже важливо організувати діяльність і спілкування з дитиною таким чином, щоб найменші позитивні зрушення в його поведінці і діях завжди заохочувалися.

Не менш корисно навчити дитину тверезо оцінювати свою невдачу, але при цьому обов'язково орієнтуватися на певну перспективу в її досягненні. Тому батьки і педагоги повинні не просто робити зауваження дітям, а вчити визначати причини допущених помилок, встановлювати шляхи їх усунення та допомагати досягати потрібного результату в діяльності, поведінці.

Дуже важливо формувати у дитини уявлення про те, що у відношенні цілого ряду життєвих ситуацій може бути знайдено безліч гумористичних, жартівливих рішень, якими необхідно користуватися.

Коли дитина переступає поріг школи, навчальна діяльність у нього ще не сформована. Вона формується в процесі шкільного навчання. Результат навчальної діяльності непомітний - це перш за все зміни в особистості самого учня.

Всебічний аналіз неуспішності учнів у початковій школі показав, що в основі цього лежать різні причини, як обумовлені природними задатками, так і залежні від педагогічної занедбаності дитини в сім'ї та дитячому садку. Але ясно одне: якщо дитина, прийшовши до школи, зовсім не вміє вчитися, це означає, що передумови навчальної діяльності у нього ще не склалися.

По-перше, дитина готова вчитися, якщо вона привчена спілкуватися з педагогом, може не тільки сказати дорослому про своє незнання, нерозуміння, а й сформулювати причини своїх труднощів. А цьому можна навчити вже зараз, у старшому дошкільному віці.

По-друге, можна говорити про сформованість у дітей передумов навчальної діяльності, якщо вони в дитячому саду вміють «слухати і чути», «дивитися і бачити», здійснювати самоконтроль і самооцінку. А ця здатність, на думку психологів, має бути сформована вже в дошкільному віці.

На жаль, для більшості дітей характерна завищена самооцінка. З одного боку, це добре, тому що задоволення отриманим результатом доставляє дитині радість, сприяє емоційному благополуччю і підтримує позитивне ставлення до себе («я хороший, умілий» і т. д.). З іншого боку, це небезпечно, тому що в школі успіхи дитини багато в чому будуть визначатися саме його самооцінкою: добрий чи поганий він як учень, добре чи погано він навчається, як веде себе на уроках, як виконує рекомендації вчителя.

Якщо в старшому дошкільному віці адекватна самооцінка не сформована, то дитина буде страждати в школі і не зможе співвіднести низьку якість своєї роботи з оцінкою вчителя. Їй буде здаватися, що вчитель погано відноситься до неї і тому поставив погану оцінку. І це може тривати досить довго.

Спеціальні психолого-педагогічні дослідження переконливо показали, що такі діти тільки наприкінці першого року навчання в школі можуть передбачити, як оцінить педагог їх навчальну роботу.

Тому вже зараз батькам важливо постійно цікавитися у вихователів результатами досягнень дитини, її взаєминами з однолітками і зайняти правильну позицію.

Відомий дитячий психолог М. М. Поддьяков тонко підмітив, що найголовнішим у ставленні педагогів і батьків до успіху дитини є вміння зайняти ігрову, а не «трагіко-драматичну» позицію.

Якщо дитина не впевнена у своїх силах і можливостях, якщо вона важко переживає свої невдачі, важливо підбадьорити її, переконати, що за певних намагань вона ліквідує свій неуспіх. І як тільки з'являться хоча б невеликі зрушення, їх треба відзначити.

Якщо ж дитина самовпевнена, хвалиться своїми досягненнями, то необхідно, позитивно оцінюючи її дійсні успіхи, відзначити і ті недоліки (в старанні, акуратності, посидючості), які у неї є і які вимагають виправлення.

При цьому важливо, щоб спілкування з дитиною не обмежувалося тільки обговоренням результатів її діяльності на заняттях.

Психологи встановили, якщо батьки не занурені в життя своїх дітей, не знають, що їх цікавить, з ким вони дружать і т. п., то в більшості випадків у цих сім'ях ростуть діти з неадекватною самооцінкою. Вони відрізняються пасивністю, боязкістю, підвищеною тривожністю.

У сім'ях, де у дітей формується правильна самооцінка, виростають діти з іншим характером. Вони відрізняються активністю, бадьорістю духу, упевненістю в собі. Погана відмітка в школі не виводить їх з ладу - вони вірять, що можуть її виправити, і домагаються потрібного результату.

Цікаво відзначити, що самооцінка, що складається у дитини в сім'ї, суттєво позначається на характері її спілкування з товаришами.

Діти з адекватною високою самооцінкою та оптимістичністю мають багато друзів і легко завойовують симпатії однокласників. Їм притаманні активність, винахідливість, почуття гумору. І навпаки, пасивність, помисливість, підвищена уразливість, замкнутість, що характерно для дітей із зниженою самооцінкою, приводять їх до самотності.

Поряд з самооцінкою значне місце у розвитку дитини займають дії контролю.

Зазвичай діти, що надходять у перший клас, досить добре вміють контролювати свою зовнішню поведінку, але ще не вміють тримати під контролем свою розумову діяльність.

Несформованість дій контролю часто призводить до невміння дитини оцінити, в чому полягають труднощі, з якими вона стикається в навчанні. Так, вона говорить: «Я не вмію вирішувати завдання». А якщо почати її розпитувати, дитина називає причини, часом дуже далекі від дійсності.

Очевидно, що в повному обсязі дії контролю сформуються в початковій школі, але вже у старшому дошкільному віці батькам і педагогам треба зробити все можливе для появи і становлення передумов цих дій. У зв'язку з цим, при підготовці дітей до школи потрібна перебудова освітньої роботи дитячого саду з метою активізації самостійної діяльності дітей, виховання у них вміння контролювати свої дії.

Вміння самому зайняти себе корисною і творчою діяльністю педагоги і психологи споконвічно вважали показником загального розвитку дитини. Тому перенесення у вільну, самостійну діяльність знань, умінь і навичок, отриманих на заняттях, є показником сформованості її компетентності, яка сприяє появі та становленню передумов навчальної діяльності - вмінню дитини вчитися. Тому реалізація запропонованих у нашій програмі завдань, пов'язаних з цим, має особливе значення для успішного навчання дитини в школі і ми сподіваємося, що батьки та педагоги зроблять все можливе для їх вирішення.

Особливе значення в дошкільному дитинстві набуває накопичення та збагачення чуттєвого досвіду, який стає першою сходинкою, основою в подальшому пізнанні багатьох сторін дійсності.

Якщо у дитини відсутні образи уявлень, то включається механічне запам'ятовування, що дозволяє нетривалий час утримувати в пам'яті ті чи інші поняття. А головне - механічне, формальне запам'ятовування має обмежені можливості застосування знань. Вчені встановили, що при вивченні багатьох математичних понять в школі діти спираються на чуттєвий досвід, на «пам'ять рук і очей», які вони придбали в дошкільному дитинстві, коли, діючи з предметами і перетворюючи їх, дослідно-практичним шляхом пізнавали властивості, будову, склад, призначення і можливості предметів і явищ у найближчій і віддаленій навколишньої дійсності.

У результаті цього в дошкільні роки у дитини створюється коло уявлень «про все потроху» на досить зрозумілому для неї рівні. Сфера діяльності розширюється, інформаційний багаж поповнюється. Виникають зв'язки між новими і вже засвоєними знаннями, відбувається їх систематизація та

узагальнення.

І звичайно, важливий розвиваючий ефект - виникнення пізнавального інтересу, розвиток мислення, мовлення, кмітливості, розширення понятійного досвіду та самостійності, що надзвичайно важливо для подальшого навчання дитини у школі.

Багато фахівців вважають, що при правильному педагогічному керівництві, віковий період дитини з 5 до 6 (7) років є найбільш сприятливим для розвитку дитячої образотворчої творчості, а малювання і ліплення розглядають як найважливіші сфери дитячої діяльності і з точки зору загального психічного розвитку дитини, і з точки зору формування спеціальних умінь і навичок, необхідних для її успішного навчання в школі.

На жаль, не всі батьки розуміють це. Так, наприклад, батьки-прагматики вважають, що напередодні школи недоцільно займатися естетичним розвитком дитини. На їхню думку, важливіше зосередитися на навчанні її читанню, математики і не здогадуються, наскільки позитивний вплив мистецтва на роботу мозку.

Справа в тому, що мистецтво змушує обидві півкулі мозку працювати на підвищеному емоційному фоні і при цьому активно взаємодіяти один з одним. Тим самим, мистецтво надає потужний вплив на асоціативні поля великого мозку, розвиваючи їх і створюючи складні системи зв'язків, які мають важливе значення в процесах мислення.

Таким чином, стає очевидним, що соціально-особистісний, пізнавальний та естетичний розвиток дитини має вирішальне значення для її підготовки до шкільного життя. Але такого роду розвиток не здійсниться сам по собі. Для цього потрібна велика, напружена і копітка робота батьків і педагогів.

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Розвивальні: збагачувати уявлення дитини про природу, рукотворний світ, людей, що оточують, та саму себе; вдосконалювати вміння використовувати здобуті уявлення для подальшого розширення особистого досвіду; створювати сприятливі умови для підвищення самостійності дошкільника, довільності поведінки; вправляти в подоланні труднощів, практичному та розумовому експериментуванні; підтримувати намагання дитини адекватно оцінювати свої досягнення в продуктивних видах діяльності, в повсякденному житті — власні вчинки та особистісні якості; створювати умови для вправління в соціальній компетентності, налагодженні доброзичливих взаємин з людьми різного віку та статі, соціальних ролей; вдосконалювати вміння володіти власним тілом, орієнтуватись у власній зовнішності та стані здоров'я, у корисних та шкідливих для дитячого організму чинниках, впливах.

Виховні: виховувати культуру дитячих бажань, сприяти становленню системи елементарних цінностей, позитивного ставлення до природи, предметів, людей, самої себе; створювати умови для формування інтересів

дошкільника, намірів, планів; підтримувати самодіяльність дитини, надавати простір для реалізації позитивних задумів у різних сферах життєдіяльності; виховувати культуру поведінки; залучати дитину засобами мистецтва до національної та світової культур; вправляти в умінні розмірковувати, висловлювати власні судження, відстоювати особисту думку; приділяти увагу становленню основ моральної за змістом та активної за формою позиції; виховувати базові якості особистості (самостійність, працелюбність, людяність, розсудливість, справедливість, самовладання, самолюбність, спостережливість, відповідальність).

Навчальні: створювати сприятливі умови для збагачення, розширення, систематизації знань, уявлень дитини про довкілля та власне “Я” (фізичне, психічне та соціальне) та вправляти у їх застосуванні, розкривати перспективи подальшого пізнання зовнішнього та внутрішнього світів.

Формувати навчальні уміння — *організаційні* (способи самоорганізації), *загальнопізнавальні* (спостерігати, обстежувати, аналізувати, виділяти головне, порівнювати, запам'ятовувати, бачити проблему, розмірковувати з приводу неї, розв'язувати її, осмислювати матеріал), *загальномовленнєві* (культуру слухання, запитування, висловлювання, обґрунтування, доведення, налагодження спілкування), *контрольно-оцінні* (здійснення найпростіших форм контролю власної діяльності, перевірки зробленого, внесення потрібних корективів, виправлення помилок, вироблення оцінних суджень щодо якісно-кількісних показників зробленого та внесених у досягнення зусиль); вправляти у прояві творчого ставлення до виконання практичних та розумових завдань.

Нижче окреслено завдання щодо впровадження основних напрямків діяльності у розвитку дитини старшого дошкільного віку.

1. ЗАВДАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Продовжувати створювати умови для вільної самостійної ігрової діяльності дітей:

- пропагувати серед батьків ігри та іграшки, які є педагогічно цінними даному віці. Роз'яснювати батькам негативний вплив окремих видів іграшок на психіку і розвиток дітей;
- консультувати батьків з питань придбання, виготовлення ігор та іграшок для своїх дітей і використання їх при взаємодії дорослого і дитини в умовах сім'ї;
- пропагувати досвід батьків з виготовлення іграшок, посібників та обладнання власними руками і його використання в процесі ігор;

- стимулювати і заохочувати прагнення дітей відображати своє ставлення до дійсності в грі;

- сприяти тому, щоб в ігровій ситуації дитина сприймала педагогів як партнерів по грі, співпереживала почуттям дітей в іграх - вміти побачити смішне в тому, що здається смішним, сумувати з приводу того, що здається сумним, і т. п.;

- допомагати дітям опановувати способами рольової поведінки: встановлювати множинні зв'язку ролей, легко переходити від однієї ролі до іншої і т. п.;

- граючи з дитиною, активізувати його уяву і стимулювати творчість шляхом включення в один сюжет реальних і вигаданих персонажів;

- спонукати дітей до ігор-фантазій, в процесі яких вони можуть «діяти» лише у мовному плані. Зі схваленням ставитися до включення в сюжет гри різних переплітаються між собою тим;

- сприяти виникненню в грі дружніх, партнерських відносин та ігрових об'єднань за інтересами.

2. ЗАВДАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

2.1. Розширювати кругозір за допомогою прилучення до накопиченого людством досвіду пізнання світу.

У сім'ї:

Збагачувати свідомість дитини новими відомостями, що сприяють накопиченню уявлень про світ.

Продовжувати розповідати про представників живої природи (рослини і тварин), що мешкають не тільки поруч з дитиною, але і знаходяться в різних кліматичних умовах (тварини та рослини жарких країн, північних країн, помірного клімату).

Продовжувати знайомити зі світом неживої природи: Сонце і Сонячна система; світ каміння; природні матеріали. Вчити дізнаватися різні природні явища (веселка, вітер та ін).

Формувати соціальні уявлення та поняття. Закріплювати і розширювати уявлення дитини про своє місто, країні. Закріплювати уявлення про сім'ю і родинних стосунках.

Розповідати про Батьківщину, Україну; про її багатства, просторах; про народи, що населяють її, і відомих людей; про подвиги людей (трудових, бойових) у різні часи.

Продовжувати знайомити дитину з професійною діяльністю близьких йому людей. Звертати увагу на людей різних професій, з якими дитина стикається в повсякденному житті (в магазині - продавець, касир; у транспорті - водій, кондуктор; в поліклініці - лікар, медична сестра і т. д.). Звертати увагу на коло домашніх справ кожного члена сім'ї. Залучати дитину до участі в домашньому праці.

Пояснювати дитині призначення деяких добре знайомих йому суспільних місць (магазин, театр, виставка, громадський транспорт, поліклініка і т. п.).

Формувати уявлення про правила безпеки в різних умовах: вдома, у дворі, на ігрових майданчиках, на вулиці; в під'їзді, у ліфті, при зустрічі з незнайомими людьми.

У дошкільному навчальному закладі:

Збагачувати свідомість дитини новими відомостями, що сприяють накопиченню уявлень про світ.

Закріплювати і розширювати уявлення дітей про природу.

Продовжувати знайомити зі світом неживої природи. Закріплювати отримані подання, розширювати їх за рахунок додаткової доступною дітям інформації. Закріплювати уявлення про Сонячну систему; про різні атмосферні явища (дощ, сніг, вітер, гроза, веселка, туман тощо); про якості і властивості об'єктів неживої природи (камінь, пісок, ґрунт, вода і т. д.).

Закріплювати уявлення про природні матеріалах. Розповісти, як людина використовує їх у своєму житті (народні промисли).

Розширювати і закріплювати уявлення дітей про світ живої природи.

Закріплювати уявлення про конкретні рослини і тварини (зовнішній вигляд, місця зростання та проживання; легенди, казки та цікаві відомості про живу природу).

Закріплювати і розширювати уявлення дітей про світ людини. Формувати уявлення про самоцінність людини (краса, сила розуму, творення, героїзм та

ін.). Знайомити з вчинками, досягненнями людей (пізнавальними, трудовими, художніми) як прикладами можливостей людини.

Закріплювати уявлення про будову людини (частини тіла і обличчя).

Підводити дітей до елементарного осмислення деяких складних понять (час, знак, символ, знакові системи).

Ввести, закріпити й збагатити соціальні поняття (сім'я, місто (село), країна; Батьківщина, Україна, столиця (місто Київ); державна символіка і т.п)

Закріплювати уявлення дітей про різні види діяльності людини. Підводити до розуміння того, що будь-яка діяльність має свій результат.

Передавати різноманітну інформацію про рукотворний світ (предметах, зроблених руками людини і відіграють велику роль у його житті).

Формувати основи здорового способу життя та правил особистої безпеки. Закріплювати уявлення про будову тіла людини і частинах голови (особи), про органи чуття (очі, ніс, вуха, рот (мова), шкіра), їх значення в житті людини. Позначити деякі важливі фізіологічні процеси (сон, рух, харчування). На базі перерахованих уявлень закріплювати і конкретизувати різні правила особистої гігієни.

Розширювати і закріплювати правила особистої безпеки, пов'язані з приміщеннями («Небезпеки в домі»), з вулицею («Дитина і вулиця»), природою («Дитина і природа»).

2.2. Розвивати пізнавальні процеси (сприйняття, пам'ять, увагу, уяву, мислення) і розумові операції (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація та ін) відповідно до вікової нормою.

У сім'ї:

Розвивати пізнавальні здібності своєї дитини. Пропонувати різні розвиваючі ігри та вправи. Спостерігати навколишню природу і соціальний світ; відзначати відбуваються в них зміни; спільно діяти в залежності від побаченого і поміченого.

У дошкільному навчальному закладі:

Сприяти розвитку та вдосконаленню різних способів пізнання відповідно до вікових можливостей та індивідуальних темпів розвитку дитини.

Цілеспрямовано розвивати пізнавальні процеси за допомогою спеціальних дидактичних ігор та вправ. Максимально використовувати розумові операції в процесі пізнання світу.

Диференціювати наявні уявлення про природу і соціальному світі за допомогою різних класифікацій (природа: жива - нежива; жива природа: рослини і тварини; рослини: дикорослі та культурні; тварини: дикі і домашні; діяльність людини: пізнавальна, трудова, художня та ін.) Вправляти в умінні по-різному класифікувати світ природи і світ людини.

Впорядковувати накопичені та одержувані відомості про світ природи і людини за допомогою осягнення різних зв'язків (цільових, причинно-наслідкових), залежностей, закономірностей. Показати, до чого призводить порушення зв'язків і закономірностей.

Розвивати вміння дітей аналізувати різні явища і події, зіставляти їх, узагальнювати; робити елементарні умовиводи.

Створювати умови для активізації самостійної пошукової активності.

2.3. Сприяти виявленню і підтримці виборчих інтересів; прояву самостійної пізнавальної активності дітей.

У сім'ї:

Підтримувати пізнавальні інтереси, прихильності дитини. Враховувати їх при плануванні та проведенні пізнавально-розважальних, культурних заходів в сім'ї.

Розглядати сімейні колекції; розповідати про свої захоплення в дитинстві.

Купувати відповідну пізнавальним інтересам дитини літературу. Створити домашню пізнавальну бібліотеку і відеотеку, активно користуватися її матеріалами. Записати дитину в бібліотеку.

Ввести традиційні перегляди пізнавальних телепередач.

У дошкільному навчальному закладі:

Заохочувати пізнавальні питання дітей.

Організовувати пізнавальні практикуми для залучення дітей до

елементарного експериментування (з водою, піском, глиною; з пластиліном, тканиною, магнітом і т. д.).

Знайомити з матеріальними джерелами інформації (книги, телебачення, радіо, комп'ютер). Показати їх роль в житті людей. Формувати пізнавальне ставлення до джерел інформації. Почати долучати до джерел інформації.

Створити умови для виявлення і підтримки виборчих інтересів дітей. Забезпечити місце для зберігання їх особистих речей і предметів (сумочка, візитка, косметичка, красиво прикрашений мішечок, альбом і т. п.).

Організувати роботу з колекціями (особистими та груповими). Демонструвати культуру оформлення колекцій; правила роботи з ними; способи поповнення. Проводити протягом року виставки «Світ захоплень», «Світ очима дітей».

2.4. Формувати позитивне ставлення до світу на основі емоційно-чуттєвого досвіду.

У сім'ї:

Власним прикладом демонструвати уважне і дбайливе ставлення до людей; зацікавлене, дбайливе і творче ставлення до природи.

Відвідувати місця, де можна зустрітися з представниками живої природи (зоопарк, ботанічний парк, цирк, виставки (квітів, тварин) та ін.)

Обговорювати з дитиною, за що ви любите і вона (не любите) те або інше природне явище, пору року, частини доби.

Формувати почуття гордості за своїх батьків, Батьківщину, Україну.

У дошкільному навчальному закладі:

Формувати у дітей інтерес до накопиченого людством досвіду досягнення світу через конкретні історичні факти.

Формувати емоційну чуйність до подій і явищ навколишньої дійсності; до радощів і досягнень, переживань і проблем інших людей.

Створювати умови, що дозволяють активно проявляти власне ставлення до світу, закріплювати і вправляти свій позитивний досвід.

Звертати увагу на позитивні вчинки і прояви дітей по відношенню до людей, до природи; фіксувати їх; обговорювати, повертатися до них. Разом з дітьми планувати нові добрі справи. Слідкувати, щоб діти прагнули довести їх до кінця.

Формувати у дітей дбайливе ставлення до предметів, об'єктів природного та рукотворного світу.

Формувати у дітей почуття вдячності до співробітників дитячого садка (через пояснення і демонстрації значимості, важливості їх праці), бажання надати їм посильну допомогу.

Формувати почуття гордості за своє місто, країну.

3. МОВЛЕНЕВИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

Батькам і педагогам слід бути чуйними до дитини, багато спілкуватися з нею, уважно слухати її, надаючи достатню рухову свободу. У цьому разі дитина благополучно пройде всі стадії мовленнєвого розвитку і накопичить достатній мовленнєвий багаж.

У даному віці дитина досягає звукову та складову будову слова; знайомиться з наголосом; з синонімами і антонімами; із словесним складом пропозиції і інше. Вона здатна зрозуміти закономірності побудови розгорнутого висловлювання (монологу). Формування елементарного усвідомлення мовних і мовленнєвих явищ розвиває у дитини довільність мови, створює основу успішного оволодіння грамотою (читанням і письмом).

Розвиток мови тісно пов'язаний з інтелектуальним і пізнавальним розвитком дитини, так як у мови і мислення одне фізіологічне джерело - мозок людини.

Якщо пізнавальні (психічні) процеси - сприйняття, пам'ять, увага, мислення - розвиваються нормально, то і мова дитини більш багата, виразна, розгорнута, досконала.

Розвинуте сприйняття, наявність пізнавальних інтересів є серйозною базою для поповнення словника, вдосконалення граматичного ладу мови. Розвиток мислительних операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація та ін) прямо пов'язане з формуванням пояснювальної мови.

Дві форми зв'язного мовлення - діалог і монолог - нерівномірно формуються в дошкільному віці і грають різну роль у житті дитини. Діалог є природним середовищем розвитку особистості. Відсутність або дефіцит

діалогічного спілкування веде до різного роду спотворень особистісного розвитку, зростання проблем взаємини з оточуючими людьми, появи серйозних складнощів в умінні адаптуватися в мінливих життєвих ситуаціях. Відомо, що проблеми міжособистісного (діалогічного) спілкування для дитини починаються в основному в сім'ї. Діалог - це двосторонній процес, коли співрозмовники спілкуються на рівних, із взаємною розумінням і повагою один до одного, навіть якщо один з них - дитина.

Мова дітей формується під впливом мови дорослих. Чим більше дитина спілкується з близькими людьми та батьками, тим інтенсивніше і якісніше відбувається його мовний розвиток.

Більшість сучасних батьків підміняють розвиток мовлення навчанням грамоти: для них головне - навчити свою дитину читати (причому, чим раніше, тим краще). Однак читання і письмо - це певний етап у мовному розвитку дитини, якому передую велика і серйозна робота на шляху розвитку усного мовлення дитини. Показником розвитку дитини дошкільного віку є саме розвинена усне мовлення.

У рамках програми мовні завдання вирішуються в процесі інтеграції з іншими видами діяльності дітей. Це дозволяє не тільки перерозподілити навчальне навантаження, а й організувати нормальне функціонування мови в житті дітей. Однак блискучого результату в мовленнєвому розвитку дитини можна досягти тільки за умови погоджених дій батьків, вихователів та логопедів (якщо такий фахівець є в дитячому саду).

Природному мовному розвитку дітей, а також максимальному попередженню появи відхилень у розвитку мови кожної дитини можна забезпечити лише в процесі вирішення основних завдань мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, які вирішуються в процесі взаємодії сім'ї та дитячого садка.

Завдання мовленнєвого розвитку:

1. Розвиток лексичної сторони мови.

У сім'ї:

Багато розповідати і показувати дитині, читати пізнавальну літературу, водити на екскурсії, проводити спостереження. Уважно розглядати окремі об'єкти і предмети. При цьому бажано враховувати пізнавальні переваги (інтереси) своєї дитини.

Розповідати дитині про родичів (де вони живуть, ким працюють, які вони чудові люди, ким вони доводяться дитині); про свою роботу або навчання, про тих людей, які вас оточують. Дуже привабливі для дітей спогади близьких про їхнє дитинство; про ігри, в які вони грали. При цьому можна запропонувати дитині пограти в ці ігри.

Слід попросити малюка описати ігри, в які він грає зі своїми друзями в дитячому садку. Дуже цікаві і приємні для дитини і дорослих моменти, коли виявляється, що деякі ігри пройшли через роки; в них в дитинстві грали батьки, вони як і раніше цікаві їхнім дітям.

Продовжувати сімейну традицію щоденних бесід про прожитий день. (Чим тебе порадував сьогоднішній день? Чим засмутив? Чим здивував? І т. д.) Обговорювати і планувати всі спільні заходи разом з дитиною.

За рекомендацією педагогів проводити спеціальні мовні ігри з метою збагачення і вдосконалення лексичної сторони мовлення дитини. Так, для розвитку різних частин мови (іменників, прикметників, дієслів) можна використовувати ігрові вправи типу «Зимові слова», «Солодкі слова», «Скляні (дерев'яні, пластмасові та ін) слова»; «Ввічливі слова», «Веселі слова», «Сумні слова», «Спортивні слова» та ін. При цьому слід дати установку на гру: «Давай з тобою згадаємо всі можливі слова, які нагадують нам про зиму. Це - зимові слова».

У повсякденному спілкуванні продовжувати розширювати запас слів-узагальнень за рахунок уточнення їх значення та за допомогою мовних вправ типу «Магазин взуття (одягу, меблів, канцелярських товарів і т. д.)».

Продовжувати роботу зі словами-антонімами та синонімами (ігри типу «Хлопчик (дівчинка) навпаки» на закріплення слів-антонімів; ігрові вправи «Дружні слова», «Сердиті (веселі, ласкаві і т. д.) слова», «Скажи по-іншому» на закріплення слів-синонімів).

Вправляти дитину в умінні виокремлювати у різноманітних предметах частини і називати їх (наприклад, за допомогою ігрового вправи «Хто більше назве деталей (частин)?»).

У дошкільному навчальному закладі:

Розширювати словниковий запас на основі формуються у дітей багатих уявлень про світ; активізувати його в самостійних висловлюваннях.

Активізувати в мові дітей прикметники, дієслова, числівники. Формувати вміння більш точно підбирати слова, що відображають якість предмета чи явища.

Поповнювати словник словами, що позначають матеріал, з якого зроблений предмет. Уточнити уявлення дітей про предмети і їх частинах, особливу увагу приділити призначенням представленого предмету.

Продовжувати роботу з розширення узагальнюючих понять за рахунок слів, що знаходяться в родовідових відносинах (наприклад, меблі - стіл, стілець, ліжко, крісло і т. п.; квіти - мак, троянда, ромашка і т. п.) і вхідних в широкі родові поняття (наприклад, рослини - квіти, дерева, трава, кущі та ін, на мешкання - будинок, хата, палац і т. п.; рух - біг, стрибки, ходьба, повзання і т. п.).

Ознайомити дітей з синонімами. Вчити підбирати слова для більш точного вираження думки (наприклад, вологий і мокрий); для вираження емоційного забарвлення (наприклад, впав і гепнувся; красивий і чудовий і ін).

Продовжувати знайомити дітей з антонімами. Вправляти дітей в умінні підбирати антоніми до слів, що відносяться до різних частин мови (іменники, прикметники, дієслова, прислівники).

Продовжувати знайомити з доступними дітям багатозначними словами різних частин мови. Продовжувати роботу над лексичним (смысловим) значенням слів. Вчити розуміти, пояснювати і використовувати переносне значення слів, фразеологічні звороти.

2. Формування граматичного ладу мови.

У сім'ї:

Вправляти дітей у правильному вживанні дієслів. Проводити з дитиною мовні ігри типу «Хто що вміє робити?» На підбір дієслів (наприклад: «Що вміє і любить робити кішечка? Бігати, спати, хлебтати, грати, нявкати» і т. п.); «Зміни слівце» на вміння вживати і утворювати дієслова з префіксами у-, при-, ви-, за-, пере-, під-і ін.

У повсякденному спілкуванні з дитиною створювати мовні ситуації, що дозволяють дитині погоджувати іменники з числівниками.

Грати з дитиною в мовні ігри, рекомендовані педагогами дитячого саду. Наприклад, «Пограємо-порахуємо» (дорослий (або дитина) вибирає

слово, яке треба узгодити з різними числівниками, наприклад, відро, а діти за бажанням або за вказівкою складають словосполучення (одне відро, два відра, п'ять відер і т. п. до десяти).

Слідкувати за тим, як дитина вживає складні форми іменників множини в родовому відмінку.

В ігрових ситуаціях вправляти дитину в складанні простих поширених пропозицій. Наприклад, гра типу «Мовчун та балакун»: один гравець задає основу пропозиції (мовчун), а інший (говорун) розширює основу як тільки може. (Стоїть будинок. - У зеленому лісі стоїть дерев'яний будинок. - На узліссі величезного зеленого лісу стоїть дерев'яний будинок з візерунчастими віконницями. і т. д.)

У дошкільному навчальному закладі:

Звертати увагу дітей на зміну сенсу пропозицій (словосполучень) залежно від вживання приставки (наприклад, вийшов - зайшов).

Вправляти дітей у вмінні правильно узгоджувати числівники з іменниками.

Закріплювати правильне вживання та утворення складних форм іменників множини в родовому відмінку (панчіх, шкарпеток, черевик, тапочок і т. п.).

Продовжувати роботу по складанню різних типів речень.

Вправляти дітей у складанні простих поширених речень.

3. Розвиток і вдосконалення звукової культури мовлення.

У сім'ї:

За рекомендацією педагогів проводити з дитиною спеціальні ігрові вправи з розвитку та вдосконалення звукової культури мовлення як складової частини підготовки дитини до подальшого навчання грамоті.

Для розвитку фонематичного слуху вправляти дитини у виділенні першого звуку у своєму імені, в імені оточуючих, в назві улюбленої іграшки, а потім у визначенні послідовності звуків у цих словах.

Для розвитку фонетичного слуху ділити слова на склади і визначати їх послідовність.

Слідкувати за правильним наголосом при проголошенні слів. Вправляти дитину в правильному використанні наголосів в словах, проводячи ігри типу «Так і не так»: дорослий вимовляє слова або словосполучення, поєднуючи правильне і неправильне використання наголосів, а дитина слухає і поправляє дорослого, вимовляючи слово (словосполучення) з правильним наголосом.

Закріплювати правильну вимову за допомогою скоромовок.

У дошкільному навчальному закладі:

Удосконалювати моторику артикуляційного апарату через правильний підбір артикуляційних вправ. Систематично проводити артикуляційний гімнастику, що сприяє виробленню точних, енергійних, добре координованих рухів мовного апарату. У повсякденному житті і на заняттях систематично проводити спеціальні вправи на розвиток мовного дихання, мовленнєвої уваги і т. п.

Уточнювати і закріплювати вимову звуків рідної мови. Навчати дітей проводити аналіз артикуляції звуків по п'яти позиціях (губи - зуби - мова - голосові зв'язки - повітряна струмінь).

Вводити поняття «голосні - приголосні звуки» на основі аналізу їх артикуляції. Закріплювати поняття «тверді - м'які приголосні звуки».

Розвивати фонематичний слух. Вчити виділяти слова із заданим звуком з мовного потоку, визначати позицію звуку в слові (початок, середина, кінець слова), послідовність звуків у простих словах (наприклад, мак, цибуля, лак, суп і ін.)

Вправляти дітей в умінні диференціювати звуки ([ш] і [з], [ж] і [з], [р] і [л], [щ] і [з], [ц] і [з]. Особливу увагу приділяти словами, де пари цих звуків зустрічаються одночасно (жердина, життя, балерина).

Вчити визначати кількість складів у словах (за схемами, на слух).

4. Розвиток зв'язного мовлення дітей.

У сім'ї:

Навчати дитину бути ввічливим і тактовним при участі в діалозі з дорослими і дітьми. Під час бесід з дитиною демонструвати культуру

ведення діалогу. Показати приклад, як потрібно вести діалог за столом, в гостях, при розмові по телефону.

Продовжувати сімейну традицію щоденного обміну враженнями про прожитий день, про сімейні і дитсадкові заходи і ін, де питання задає не тільки дорослий дитині, але і дитина дорослому. Обговорювати з дитиною спільні заходи.

Формувати усвідомлене ставлення до ведення діалогу через ненав'язливий аналіз поточного діалогу (за допомогою запитань «Ти уважно слухав мене?», «Ти зрозумів, про що я тобі розповів (а)?», «Що тобі незрозуміло?», «У тебе є до мене питання? »).

Закріплювати отримані в дитячому саду навички щодо складання зв'язних висловлювань монологічні через:

складання розповідей за сімейними фотографіями, який охоплює певний часовий відрізок (зростання малюка, літній відпочинок і т. п.);

розповіді за серіями картинок (оповідання за картинками художників; комікси з доступним дитині змістом і т. п.);

роботу з ілюстраціями до непрочитаних книг (за картинками в книзі визначити, про що вона (її головну ідею); хто головні герої; з чого починаються пригоди героїв; які події в ній описані (середня частина), чим закінчиться ця історія).

Вправляти в складанні елементарних описів (перерахування предметів, ознак і т. д.) через ігрові вправи типу «Наряди для Попелюшки» (опис фасонів одягу), «Машини майбутнього» (опис моделей та їх функціоналу), «Кімнати різних героїв» (опис інтер'єрів - кімнати Мальвіни, та інш).

У дошкільному навчальному закладі:

Діалогічна мова. Виробляти у дітей активну діалогічну позицію в спілкуванні з однолітками за допомогою діалогічних казок.

Продовжувати залучати дітей до елементарних правил ведення діалогу (вміння слухати і розуміти співрозмовника; формулювати і ставити запитання; будувати відповідь у відповідності з почутим). Закріплювати правила ведення діалогу у повсякденному житті, традиціях групи і дитячого садка.

Відпрацьовувати діалоги в театральній-ігровій діяльності.

Вправляти дитину в ввічливому і тактовному веденні діалогу з дорослими і з іншими дітьми.

Монологічна мова. Починати навчати основам побудови зв'язних висловлювань монологічного розповідного і описового типів.

Опис. Вправляти в умінні виділяти і називати об'єкт мови при описі. Вправляти в умінні співвідносити об'єкти мовлення з відповідними описами і розширювати їх за рахунок додаткових характеристик.

Вправляти в складанні простих описів різними засобами (мистецтво, образотворча і театралізована діяльність, художня література, дидактичні ігри та завдання тощо).

Розповідь. Вправляти дітей у відновленні послідовностей в знайомих казках (в якій послідовності з'являлися герої, розгорталися події або дії).

Навчати дітей виокремлювати (визначати) і словесно позначати головну тему оповідання (через мету висловлювання, заголовок).

Дати поняття про структуру оповіді: зачин, середня частина, кінцівка.

Закріплювати вміння дітей складати розповідні висловлювання шляхом зміни знайомих текстів: за аналогією («Казка на новий лад»), шляхом зміни або додавання окремих епізодів тексту.

Вправляти в переказі творів шляхом перекладу віршованого тексту в розповідний (прозу).

Розвиток дрібної моторики руки:

Нормальний розвиток мовлення дитини найтіснішим чином пов'язане з розвитком рухів пальців рук. Це перш за все визначається розташуванням у головному мозку моторної мовної зони, яка практично є частиною рухової області. Відомо, що близько третини всієї площі рухової проекції в корі головного мозку займає проекція кисті руки. Тому тренування тонких рухів пальців рук має великий вплив на розвиток активної мови дитини.

У дитини слабо розвинені тактильні відчуття. Особливо помітний невідповідний роботі м'язовий тонус (тонус - це тривало зберігається стан пружності (збудження) м'язів). У дітей можна спостерігати слабкий (млявий) тонус, що веде до креслення тонких, ламаних, переривчастих

ліній. Є діти з підвищеним тонусом дрібної мускулатури. У цьому випадку рука дитину швидко втомлюється, бо він не може закінчити роботу без додаткового відпочинку.

Дуже часто у дітей з м'якими м'язами рук відзначається слабкість м'язів артикуляційного апарату. У дітей з високою пружністю м'язів дрібної моторики рук спостерігається підвищений тонус м'язів артикуляційного апарату. Впливаючи на тонус руки дитини, ми можемо впливати на тонус мовного апарату.

4. ЗАВДАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ

Формування знань у дітей про прекрасне в житті, природі, вчинках людей.

Дати найпростіші уявлення про види мистецтва: графіку, скульптуру, живопис, декоративно-прикладне мистецтво, літературу, музику та їх жанри, засвоюють основні естетичні поняття, загальні категорії.

Підводити дитину до розуміння важливості морального чинника в мистецтві, який унеможлиблює використання таланту в антигуманних помислах, наслідком чого є расова, релігійна ворожнеча, жорстокість, агресивність, використання сили, нерідко — збройної, у вирішенні складних проблем взаємодії народів, людей.

Вчити слухати музику, опановувати навички співу, гри на музичних інструментах, ритмічних рухів.

Формувати естетичне ставлення, збуджувати у душі дитини емоційний відгук на прекрасне, добрі почуття, прагнення до творчої діяльності.

Розвивати здатність до емоційного переживання, активного засвоєння художнього досвіду, самостійних пошукових дій, художні та творчі здібності.

Формувати у дітей самостійні творчі дії, прагнення до творчості.

Забезпечити можливості для прилучення дітей до різноманітних видів художньої діяльності, що дасть їм змогу розширити діапазон естетичного пізнання світу, спробувати свої сили у різних сферах, зосередитися на найпривабливішій і найперспективнішій для себе.

У дошкільному навчальному закладі дітей прилучають до таких видів художньої діяльності:

— зображувальна діяльність (сприймання творів образотворчого мистецтва, малювання, ліплення, виготовлення аплікацій);

— музична діяльність (сприйняття музики, співи, ігри, танці, хороводи, гра на музичних інструментах);

— художньо-мовленнєва діяльність (слухання казок, розповідей, читання віршів, творчі розповіді тощо);

— театралізована діяльність.

Поліпшенню змісту естетичного виховання сприяють створення у дошкільних навчальних закладах розвивального виховного середовища, модернізація засобів і методів роботи з дітьми, спрямованої на розвиток їхнього творчого ставлення до естетичного освоєння дійсності, відображення його у власній творчій діяльності.

ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Орієнтири розвитку дитини характеризують фізичний, психічний та соціальний розвиток старшого дошкільника і дають уявлення про оволодіння ними основними способами розумових дій, розвиток різних видів діяльності, сформованість базових якостей, компетентності.

Фізичний розвиток:

- у своїх діях керується всіма органами чуттів;
- вправний, витривалий, енергійний у повсякденній діяльності; бере активну участь у різноманітних іграх, вправах, заняттях;
- дотримується основних правил особистого догляду, володіє навичками підтримання здоров'я та гігієни; орієнтується в ознаках здоров'я та хвороби;
- дотримується основних правил культури споживання різноманітних продуктів;
- знає про існування небезпечних об'єктів і предметів, розуміє правила безпечної поведінки, дотримується їх у реальному житті;
- належним чином застосовує різні технології у фізичній та предметно-практичній діяльності, володіє конструктивними вміннями й навичками.

Емоційний розвиток:

- переважають оптимістичне самопочуття, гарний настрій;
- орієнтується в основних емоціях, називає кожен словом; розуміє свій емоційний стан та стан людей, що навколо;

- адекватно реагує на різні життєві події, ситуації;
- усвідомлює, може пояснити словами, що спричинює ту чи іншу емоцію;
- знає, якою мімікою передається кожна з основних емоцій;
- вміє стримувати негативні емоції, регулювати свої почуття;
- знає, як позитивні і негативні переживання впливають на стан і настрої людей;
- сприйнятлива до переживань інших; вносить корективи у власну поведінку відповідно до настрою оточення, намагається бути емоційно суголосною іншим.

Соціальний розвиток:

- швидко звикає до нових умов життя; добре орієнтується в новому середовищі, пристосовується до його вимог, конструктивно впливає на інших;
- довіряє знайомим дорослим, вільно з ними спілкується, розраховує на них;
- у разі потреби звертається до дорослого по допомогу;
- налагоджує дружні стосунки з приємними однолітками;
- намагається визначити свій статус у колі значущих ровесників, заявляє про свої можливості, демонструє вміння;
- узгоджує свої дії з партнерами по спільній діяльності, вміє домовлятися, укладати угоди, виходити з конфлікту з найменшими затратами зусиль; поводить себе миролюбно;
- поводить себе відповідально, може обґрунтувати свої рішення та вчинки;
- знає межі соціально схвалюваної, прийнятної та неприйнятної поведінки;
- виважено ставиться до контактів з незнайомими людьми та їхніх пропозицій, утримується від спілкування з “чужими” без дозволу рідних та близьких.

Моральний розвиток:

- знає головні правила моральної поведінки, намагається дотримуватись їх у своїй діяльності;
- диференціює поняття “добро” і “зло”, може дати оцінки відповідним вчинкам (своїм та інших людей);
- толерантна, визнає і поважає схожі та відмінні риси людей;
- поводить себе чесно і правдиво щодо інших;
- ініціює допомогу та підтримку всім, хто цього потребує; намагається захистити менших, слабших за себе;
- поводить себе безкорисливо, не розраховує на схвалення морального вчинку авторитетними людьми;
- виявляє турботу про інших, прагне бути їм корисною; намагається втішити, заспокоїти;

- вчиняє справедливо, совісно не лише в присутності дорослих, а й за відсутності контролю з їхнього боку.

Розвиток довільної поведінки:

- орієнтується на правилодоцільну поведінку, впорядковує простір навколо себе;
- формулює мету своєї діяльності, передбачає майбутній результат, планує свої дії;
- доводить розпочате до кінця, виконує дану іншим обіцянку;
- мобілізується на додання труднощів, звертається по допомогу лише в разі об'єктивної необхідності;
- контролює проміжні результати своєї діяльності, вносить у них корективи, виправляє помилки, без спонукань ззовні може, якщо треба, переробити зроблене, поліпшити свій результат;
- протягом певного часу може організувати себе та однолітків;
- утримується від небажаних висловлювань та вчинків;
- характеризується вольовими рисами характеру — самостійністю, наполегливістю, цілеспрямованістю, витримкою, сміливістю.

Розвиток пізнавальної активності та основ логіки:

- цікавиться новим, активно вивчає навколишній світ та самого себе; виявляє допитливість;
- ставить дорослим багато запитань; на деякі з них намагається знайти відповіді самостійно; прагне дістати відповідь на кожне запитання;
- уміло використовує набуті знання для отримання нових;
- знаходить нове у знайомому та знайоме в новому;
- порівнює, зіставляє, аналізує, узагальнює, виробляє власні судження;
- знаходить кілька варіантів розв'язання проблеми;
- диференціює реальне та фантастичне;
- розмірковує над глобальними проблемами — сенсом життя людини, народженням, смертю, причинами війн, природними катаклізмами тощо;
- збирає інформацію через спостереження, практичні спроби і помилки;
- пов'язує свої знання з реальними життєвими ситуаціями, апробує їх.

Розвиток математичних умінь:

- знає основні числа, здійснює розрахунки, розв'язує нескладні арифметичні задачі;
- здійснює розташуванням предметів у просторі за величиною, масою, об'ємом, перебігом подій у часі;
- класифікує геометричні фігури, предмети та їх сукупності за якісними ознаками та кількістю;
- вимірює кількість, довжину, ширину, висоту, об'єм, масу, час;
- виявляє інтерес до математичної діяльності;

- знає співвідношення між одиницями часу, вміє визначати час за годинником;
- прагне самостійно знаходити розв'язання математичних задач.

Мовленнєвий розвиток:

- характеризується правильною звуковимовою;
- розуміє значення мовлення для людини;
- використовує мову в різних цілях;
- ефективно спілкується рідною мовою; дістає задоволення від читання (дорослим та власного);
- розрізняє рідну й чужу мови; виявляє до останньої інтерес;
- рука готова до письма;
- має збалансований словниковий запас з кожної сфери життєдіяльності;
- розмовляє грамотно, вживає прості й складні речення.

Художньо-естетичний розвиток:

- використовує мистецтво для вираження своїх знань, думок, почуттів, ставлень;
- розуміє та схвально ставиться до різних видів мистецтва;
- володіє художніми навичками та певними техніками;
- має елементарні особисті естетичні критерії;
- сформовані зачатки художнього смаку: має свої літературні, музичні, образотворчі уподобання;
- розуміє, що мистецтво відображає культуру народу;
- обізнаний з рідною культурою, шанує традиції своєї родини та країни, виявляє інтерес до культури інших народів України та світу;
- охоче слухає музику, співає, музикує, танцює, декламує, малює, конструює тощо;
- розрізняє “красиве” і “потворне”, емоційно відгукується на нього, передає враження кольором, лінією, композицією тощо.

Екологічний розвиток:

- емоційно реагує на красу природи, усвідомлює важливість бережливого ставлення до неї, позитивні та негативні впливи людини на природу;
- має уявлення про відмінності природи різних регіонів України та світу;
- знає ознаки й характерні властивості компонентів природи (піску, води, ґрунту, снігу, каміння);
- розрізняє контрастні стани погоди, розуміє причинно-наслідкові зв'язки між станом погоди й поведінкою людей;
- визначає і називає характерні ознаки рослин, знає, як їх доглядати, дотримується правил безпечного спілкування з рослинами;
- знає свійських і диких тварин, їхні характерні ознаки, дії, місце проживання; має досвід догляду за свійськими тваринами, дотримується правил безпечного поводження з ними;

- усвідомлює, що сміття забруднює природне довкілля; володіє навичками дбайливого ставлення до нього;
- розуміє відповідальність людей та власну за стан природного довкілля.

Розвиток ігрових умінь:

- виявляє інтерес до сюжетно-рольової гри, радіє можливості грати;
- зацікавлено ставиться до ігрового сюжету, його наближеності до реального життя; може вносити новизну, доцільні зміни;
- уміє виконувати головні й другорядні ролі, командувати й підкорятися; передає основні особливості кожної ролі, добре її типізує та індивідуалізує;
- узгоджує виконання ролі з іншими учасниками гри;
- приймає ігрові правила, дотримується їх;
- уміло використовує в грі іграшки, атрибути, матеріали; проявляє винахідливість і дотепність;
- радіє спілкуванню з товаришами, охоче з ними грає.

Загальні орієнтири щодо компетентності дитини: (НА КІНЕЦЬ 5 РОКУ ЖИТТЯ)

- сформовані організаційні вміння та навички;
- володіє раціональними способами організації учбової діяльності;
- розвинуті загальнопізнавальні вміння: спостерігати, розмірковувати, запам'ятовувати, відтворювати матеріал, вносити в нього елементи новизни;
- володіє загальномовленнєвими вміннями та навичками, культурою слухання й мовлення;
- наявні контрольні-оцінні вміння, володіє способами перевірки та самоперевірки, оцінювання якісно-кількісних характеристик результату та вкладених в їх досягнення особистих зусиль.
- через творче досягнення самовиражається, актуалізує свої здібності;
- генерує оригінальні ідеї, самостійно висуває різноманітні гіпотези; намагається відійти від запропонованого шаблону;
- вирізняється гнучкістю та швидкістю мислення, кмітливістю, дотепністю, розсудливістю;
- конструктивно діє у невизначених ситуаціях, не губиться в разі дефіциту інформації, знаходить оригінальні способи розв'язання проблеми;
- характеризується творчою продуктивністю, схильністю реалізувати задумане;
- підходить до проблеми з різних точок зору, легко переключається з одного класу об'єктів на інший; швидко вдається до аналогій, порівнянь, протиставлень, асоціативних зв'язків; користується різними доказами;

- виявляє інтерес до парадоксів, має розвинене почуття гумору, схильна до сумнівів; вміє дивуватися;
- здатна прогнозувати, випереджати, передбачати;
- вирізняється багатством уяви, вмінням бачити складне у простому, у складному — просте.